

نظام ارزیابی صلاحیت حرفه‌ای رانندگان حمل و نقل عمومی جاده‌ای مبتنی بر سنجش و مهارت

حسین قاسمی نژاد
کارشناس دفتر ایمنی و ترافیک

مصطفی اکرامی نیا
کارشناس معاونت حمل و نقل

مقدمه

حمل و نقل در مناسبات اجتماعی و اقتصادی جهان نقش و جایگاه ویژه‌ای دارد. امروزه پیشرفت حمل و نقل یکی از شاخصه‌های مهم بخش توسعه یافتگی کشورها محسوب می‌شود. برای دستیابی به توسعه متوازن همه مجموعه‌های کشور اعم از بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، لزوم برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و نظارت ویژه در بخش حمل و نقل مورد نیاز است و توسعه و تقویت شبکه حمل و نقل به‌ویژه زیرساخت‌های این شبکه به‌عنوان شاخص مهمی در اقتصاد ملی و یکی از تأثیرگذارترین مؤلفه‌ها در زندگی هر خانوار ایرانی مطرح است. شبکه راه‌های زمینی به علت وسعت کاربری‌های مختلف، سهولت دسترسی، هزینه کمتر و در اختیار بودن به‌ویژه برای طبقات متوسط و کم‌درآمد جامعه، از پتانسیل و بهره‌دهی فراوانی برای خدمت‌رسانی برخوردار است. از این رو در بین شقوق مختلف حمل و نقل، زیر بخش حمل و نقل جاده‌ای از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ به طوری که طی سالنامه آماری سال ۱۳۹۴ سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، سالانه حدود ۱۸۰ میلیون نفر مسافر توسط ناوگان حمل و نقل عمومی جاده‌ای (اتوبوس، مینی‌بوس، سواری) در کشور جابه‌جا می‌شوند.

طبق همین آمار سهم اتوبوس در سیستم جابه‌جایی مسافر جاده‌ای تا پایان سال ۹۴، حدود ۵۳ درصد است؛ به طوری که به‌صورت میانگین از هر ۱۰ نفر مسافر جابه‌جا شده در سیستم حمل و نقل جاده‌ای کشور، تقریباً ۵ نفر از آنان با ناوگان اتوبوسی جابه‌جا شده‌اند؛ اتوبوس ۵۳ درصد، مینی‌بوس ۲۹ درصد و سواری کرایه ۱۸ درصد. یکی از روش‌های اساسی ارتقای ایمنی پایدار در این بخش، اجرای آموزش به‌منظور افزایش دانش ترافیکی با هدف غنابخشیدن به فرهنگ ترافیک در جامعه است که در این زمینه می‌توان به اصلاح رفتار رانندگان حمل و نقل جاده‌ای اشاره کرد و رفتارسنجی رانندگان حمل و نقل عمومی جاده‌ای از قبیل رفتارهای پرخطرانه، تدافعی، محتاطانه و علل این رفتارهای خطرآفرین را بررسی و اقداماتی را به‌عنوان مدل رفتاری رانندگان حمل و نقل عمومی مسافری تعریف کرد و در آن سطح فرهنگی و عملکردی رانندگان ناوگان حمل و نقل عمومی سنجدیده و کاستی‌های موجود را برطرف کرد.

۱- مروری بر چگونگی اجرای طرح

بررسی‌های صورت گرفته در خصوص تصادفات ناوگان حمل و نقل عمومی نشان می‌دهد که عامل انسانی با عللی از قبیل بی‌توجهی به جلو، ناتوانی در کنترل وسیله نقلیه بیشترین نقش را در بروز تصادفات دارد. ویژگی‌های فردی و شخصیتی و اختلالات روحی و روانی راننده، رعایت نکردن قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی، خستگی و خواب‌آلودگی،

استعمال مواد مخدر و تناسب تناسب ویژگی‌های روان‌شناختی رانندگان با رانندگی از عوامل تأثیرگذار بر تصادفات هستند که مستقیم به عامل انسانی مربوط می‌شوند. از این رو، یکی از روش‌های مؤثر در کاهش تعداد تصادفات جاده‌ای، تغییر در نحوه رفتار و عملکرد عوامل انسانی است. کاهش حوادث و تصادفات ترافیکی نیازمند این است که همه زیرفرایندهای دخیل در حوادث و تصادفات از جمله سنجش شایستگی‌های نیاز رانندگان مورد بازنگری شود. از این رو، استقرار و اجرای نظام ارزیابی صلاحیت حرفه‌ای رانندگان حمل و نقل عمومی جاده‌ای کشور مبتنی بر سنجش و مهارت از این جهت دارای اهمیت است که با استفاده از آن می‌توان ویژگی‌های شخصیتی و هیجانی، ویژگی‌های شناختی و نگرش‌های مورد نیاز و مهارت را در رانندگان سنجدیده تا مشخص شود کدام‌یک از افراد به لحاظ روان‌شناختی و مهارتی دارای صلاحیت رانندگی هستند و کدام دسته از افراد نیازمند حضور در دوره‌های روان‌درمانی هستند.

۲- سنجش رانندگان حمل و نقل عمومی جاده‌ای

۱-۲- سنجش ویژگی‌های روان‌شناختی

وضعیت سلامت رانندگان یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر حوادث جاده‌ای و مرگومیر است. وجود بیماری‌های مختلف در رانندگان به‌ویژه رانندگان وسایل نقلیه عمومی می‌تواند باعث افزایش خطر حوادث جانی و خسارات مالی فراوان شود. رانندگان باید از سلامت جسمی و روانی قابل قبولی برخوردار باشند تا کمترین خطر برای ایمنی خود، مسافران و افراد جامعه ایجاد کنند. همچنین رانندگان باید از قدرت بینایی و شنوایی مناسب برخوردار باشند و از سلامت قابل قبولی در سیستم قلبی عروقی، ریوی، عضلانی، اسکلتی و روانی برخوردار باشند. سیستم سنجش ویژگی‌های روان‌شناختی رانندگان نقشی اساسی در عملکرد رانندگان به‌ویژه در شرایط اضطراری و تحت فشار ایفا می‌کند و به مجموعه روش‌هایی مانند آزمون‌های کامپیوتری، پرسش‌نامه نگرش سنج، مصاحبه مشاهدات رفتاری گفته می‌شود که با استفاده از آن‌ها تلاش می‌شود تا ویژگی‌های روان‌شناختی (دانش، مهارت، استعداد، هوش، ویژگی شخصیتی، نگرش و علائق) فرد معین مشخص شود.

۱-۱-۲- سنجش‌های روحی-روانی در کشورهای مختلف

سه کشور ایالات متحده آمریکا، انگلستان و ترکیه قوانین و دستورالعمل‌هایی تحت عنوان «سازگاری رانندگی» دارند که در آنها معیارهایی برای سلامت جسمانی و روحی-روانی رانندگان تعریف شده است. از طریق ابزارهای سنجش‌های روان‌شناختی VTS، ART، TRAFIKENT رانندگان ارزیابی می‌شود در میان سه کشور بالا، ترکیه از سامانه‌های یکپارچه تخصصی (نظیر سامانه اندازه‌گیری شاخصه‌های ترافیکی وینا) را

که از آزمون‌های مبتنی بر رایانه برای سنجش شاخصه‌های روحی- روانی استفاده می‌کنند، در روند دریافت گواهی‌نامه‌های تجاری اجباری کرده است.

- اجرا در کشور ترکیه

در کشور ترکیه، رانندگان خودروهای حمل‌ونقل تجاری که خواهان دریافت گواهی‌نامه SRC هستند، باید معاینه و سنجش روحی- روانی شوند. طبق قانون حمل‌ونقل جاده‌ای ترکیه هر ۵ سال، باید یک گزارش پزشکی که نشان‌دهنده سلامت جسمانی و روحی- روانی رانندگان وسایل نقلیه موتوری حمل‌ونقل مسافر و کالا در جاده‌های عمومی و ... است، تهیه شود. مطابق با قوانین مربوط به مراکز ارزیابی روحی- روانی، ارزیابی روحی- روانی می‌بایست با استفاده از آزمون‌های مبتنی بر رایانه انجام شود. از این رو، شاخصه‌هایی که باید توسط آزمون‌های مبتنی بر رایانه سنجیده شود.

این شاخصه‌ها به شرح زیر است:

الف: توانایی‌های ذهنی: ۱- توجه ۲- توانایی درک و ارزیابی، ۳- درک سرعت و فاصله ۴- آگاه بودن از تنش‌ها مختلف ۵- ادراک و فهم بصری ۶- حافظه بصری،

ب: مهارت‌های روانی- حرکتی: ۱- سرعت واکنش و عکس‌العمل، ۲- هماهنگی (اعضا و اندام مختلف بدن)؛ ۳- سنجش‌های شخصیتی، انسجام و نگرش و طرز رفتار

۲-۲- سنجش دانش و مهارت رانندگی

۱-۲-۲- سنجش دانش

طبیعتاً در پس هر نظام آموزشی، به نظام سنجش برای آزمون کردن کارایی و اعتبار آموزش‌های داده‌شده نیاز است. این امر به خصوص در مواردی که آموزش‌های غلط، به خسار فراوان جانی و مالی در سطحی وسیع منجر می‌شود، بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد. مصداق این امر، نظام آموزش و سنجش رانندگی است؛ زیرا در صورت آموزش ندادن کارآمد به رانندگان، کشور و مردم آسیب‌های فراوانی را متحمل خواهند شد. در شکل زیر، شمای کلی نظام سنجش دانش رانندگی مشاهده می‌شود. این نظام از ۴ مرحله تشکیل شده است که توضیحات مربوط به هر مرحله، نحوه انجام آزمون و ابزارهای موردنیاز هر آزمون در ادامه بیان می‌شود:

۱-۲-۲- پرسش‌های چندگزینه‌ای

در این بخش تمامی موارد آموزش داده‌شده در نظام آموزش، به صورت سؤالات چندگزینه‌ای سنجیده می‌شود. انجام این آزمون مبتنی بر رایانه

است و برای هر وسیله نقلیه به‌طور متفاوت برگزار می‌شود

۲-۱-۲- بررسی رانندگی

در این بخش، راننده باید با مشاهده فیلم ۵ دقیقه‌ای از یک رانندگی، تمام مواردی که راننده مرتکب تخلف شده است، مشخص کند. این امر با کلیک کردن روی صفحه‌نمایش در هنگام انجام تخلف انجام می‌شود.

۲-۱-۳- درک خطر

این بخش شباهت زیادی به آزمون بررسی رانندگی دارد، با این تفاوت که در این بخش، ۱۹ فیلم حاوی رانندگی‌های روزمره نمایش داده خواهد شد. در ۱۸ فیلم، یک خطر در حال وقوع و در یک فیلم ۲ خطر در حال وقوع وجود دارد که راننده باید آن را تشخیص دهد.

۲-۱-۴- بررسی‌های موردی

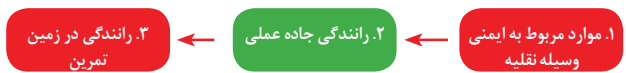
در این آزمون، ۷ داستان کوتاه که بیانگر یک وضعیت و موقعیت در زندگی حرفه‌ای رانندگان است، در نمایشگ نشان داده می‌شود. سپس بین ۶ تا ۸ پرسش چندگزینه‌ای برای هر داستان، در مجموع ۵۰ پرسش، مطرح می‌شود و راننده متناسب با نوع وسیله نقلیه باید به آن پاسخ دهد.

۲-۲-۲- نظام آموزش مهارت رانندگی

استفاده مناسب و کارآمد از هر وسیله و ابزاری، نیازمند کسب دانش و مهارت نحوه استفاده از آن است. این امر در باره وسایل نقلیه نیز صدق می‌کند. بدون ارائه آموزش‌های دانش و مهارت کافی و کارآمد به استفاده‌کنندگان از آنها (رانندگان)، نمی‌توان توقع استفاده ایمن از وسایل نقلیه را داشت. بدین ترتیب، نظام آموزش مهارت رانندگی، بخشی مهم از نظام آموزش و سنجش رانندگان وسایل نقلیه سنگین را تشکیل می‌دهد. داوطلب در صورت فرآیند سرفصل‌های آموزشی مربوطه، باید زمان بیشتری تحت آموزش قرار بگیرد. هم‌چنین آموزش‌های مهارت رانندگی می‌بایست در شرایط ترافیکی و آب‌وهوای مختلف، شب و روز و جاده‌های مختلف انجام شود. یک‌سوم از کل آموزش‌های مهارت رانندگی باید در شب برگزار شود. در بخش آموزش در شرایط مختلف آب‌وهوایی، باید از زمین‌های تمرین ویژه شبیه‌سازی باران استفاده شود. حداکثر یک‌سوم زمان آموزش مهارت‌های رانندگی می‌تواند در دستگاه‌های شبیه‌ساز (سیمولاتور) سپری شود. در پایان دوره آموزشی، یک گواهی برای داوطلب صادر می‌شود. این گواهی برای شرکت در آزمون‌های مهارت‌های رانندگی الزامی است.

۲-۲-۲- نظام سنجش مهارت رانندگی

در شکل زیر، شمای کلی نظام سنجش مهارت رانندگی مشاهده می‌شود. این نظام از ۳ مرحله تشکیل شده است که توضیحات مربوط به هر مرحله، نحوه انجام آزمون و ابزارهای موردنیاز هر آزمون در ادامه بیان می‌شود:

۲-۲-۱- موارد مربوط به ایمنی وسیله نقلیه

هدف از این بخش، سنجش مهارت‌های عملی مربوط به ایمنی وسیله نقلیه و تشخیص وسیله نقلیه ایمن از غیر ایمن است. در این بخش، دو نوع پرسش مطرح می‌شود. پرسش‌های تشریحی و پرسش‌های عملی. در بخش پرسش‌های تشریحی، ممتحن از متقاضی می‌خواهد که یکی از اصول مربوط به ایمنی که در نظام آموزش به کارآموز تدریس شده است، بیان کند. در بخش پرسش‌های عملی نیز کارآموز باید این اصول و توانایی استفاده از ابزارهای کمکی (مثلاً وسیله سنجش باد لاستیک یا ابزارهای مهار بار) را به‌طور عملی به ممتحن نشان دهد.

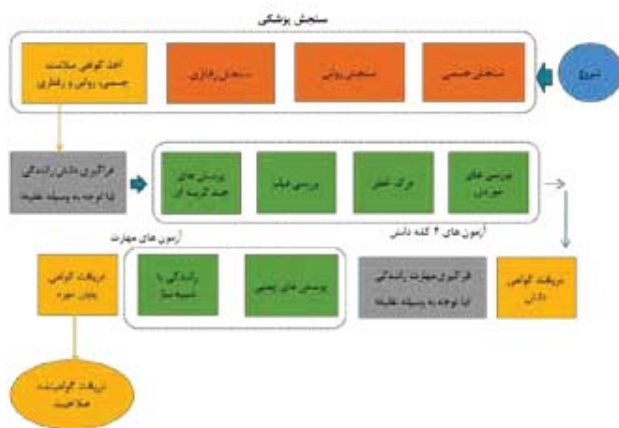
۲-۳-۲-۲- رانندگی جاده عملی

این بخش تماماً در داخل کابین وسیله نقلیه و با حضور کارآموز (در سندلی راننده) و ممتحن (در سندلی کنار راننده) برگزار خواهد شد. خودروی استفاده شده در این آزمون، باید خودروی نظر متقاضی باشد. مثلاً اگر متقاضی خواهان دریافت گواهی نامه برای راندن وسایل نقلیه دارای مخزن است، باید با یک وسیله نقلیه دارای مخزن خود را برگزار کند. در این بخش ممتحن باید عملکرد راننده را در تمام موارد آموزش داده شده مربوط به گواهی نامه نظر متقاضی را مورد ارزیابی در این آزمون موارد زیر سنجیده خواهد شد:

استفاده از کنترل‌های وسیله نقلیه، حرکت در یک راستا، سربالایی و سرپایی، انجام یک توقف کنترل شده، استفاده از آینه‌ها، نشان دادن آگاهی و پیش‌بینی قصد دیگر کاربران جاده، مدیریت روند و کنترل کردن سرعت وسیله نقلیه، درک خطر و عکس‌العمل مناسب، انتخاب مکانی ایمن برای توقف این آزمون باید در تمام شرایط ترافیکی و انواع مختلف راه‌ها برگزار شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که با استفاده از شبیه‌ساز یا پیست‌های ویژه، شرایط مختلف آب‌وهوایی (باران، برف و ...) شبیه‌سازی شده و عملکرد راننده در این شرایط ارزیابی شود. در این آزمون‌ها رفتار و عملکرد راننده در شرایط گوناگون ارزیابی می‌شود و موضوعات مختلفی از نحوه نشستن بر روی سندلی گرفته تا تست بینایی و شنوایی سنجی و قابلیت تشخیص و تخمین حوادث و سرعت واکنش رانندگان ارزیابی و کانون توجه قرار گرفته است. در واقع مزیت استفاده از شبیه‌سازها برای آموزش رانندگی کاهش هزینه‌های جانی و مالی، صرفه‌جویی در زمان و مصرف سوخت، آموزش در شرایط جوی و ترافیکی گوناگون، سنجش سرعت عکس‌العمل راننده و ارتقاء آن، پیشگیری از تصادف، راحتی سرنشین و... است.

۳- نحوه اجرای طرح در ایران

با توجه به مطالعات صورت گرفته در کشورهای مختلف و مشاهده تأثیر قابل توجه ارزیابی صلاحیت حرفه‌ای رانندگان حمل‌ونقل عمومی جاده‌ای کشور مبتنی بر سنجش و مهارت در کاهش تصادفات کشورهای مورد مطالعه، کشور ما نیز پس از انعقاد تفاهم‌نامه همکاری بین وزارت راه و شهرسازی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در راستای پیشگیری و کنترل بیماری‌های غیر واگیر و عوامل تهدیدکننده سلامت طرح نظام ارزیابی صلاحیت حرفه‌ای رانندگان حمل‌ونقل عمومی جاده‌ای کشور مبتنی بر سنجش و مهارت در دستور کار سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای و وزارت بهداشت قرار گرفته و فرایند مطالعات اجرایی آن در حال طی شدن است.»

مدل بومی اجرای طرح

در جشنواره برترین‌های روابط عمومی استان همدان:

روابط عمومی اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان همدان موفق به کسب رتبه برتر شد

در جشنواره برترین‌های روابط عمومی استان همدان، روابط عمومی اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای موفق به کسب رتبه برتر بین اداره‌های کل و سازمان‌های استان شد. این جشنواره با حضور معاون امنیتی سیاسی و اجتماعی استانداری، مشاور استاندار و مدیر کل روابط عمومی، مدیران روابط عمومی همه اداره‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی، بانک‌ها و سایر مدعوین در مرکز آموزش و پژوهش استانداری همدان برگزار شد. الهی تبار، معاون امنیتی سیاسی و اجتماعی استانداری طی سخنانی با اشاره به اهمیت اطلاع‌رسانی و مسئولیت بزرگ روابط عمومی‌ها ضمن یادآوری خاطرات شهید بزرگوار رجایی و باهنر، از مسئولین روابط عمومی اداره‌های دولتی خواست در هفته دولت بازگوکننده خدمات و فعالیت‌های خود باشند.

وی در بخشی از سخنان خود به انجام وظیفه فعالان در اداره‌های پرداخت و گفت: «وقتی راهداری در سرمای زمستان و در انبوه برف دور از خانه و خانواده خود برای بازگشایی راه‌ها تلاش می‌کند، کسی جز روابط عمومی انعکاس‌دهنده اقدامات و خدمات راهداری در جاده‌ها نخواهد بود. شهبایی،

شده و در نهایت، نفرات برتر روابط عمومی‌ها انتخاب شدند.

«در ادامه جلسه، طی اعلام نتایج ارزیابی روابط عمومی اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان همدان نیز به عنوان برترین‌های گروه اداره‌های کل و سازمان‌ها و در شاخه‌های تعیین شده از فعالیت‌های روابط عمومی در سال ۱۳۹۵ اعلام گردید. در این مراسم از برگزیدگان و برترین‌های روابط عمومی که در گروه‌های مختلف و همسان ارزیابی شده بودند، با لوح تقدیر و هدایا قدر دانی شد.»

مدیر کل روابط عمومی استانداری، نیز طی سخنانی ضمن قدر دانی از تلاش روابط عمومی‌های اداره‌های آنان خواست با مشارکت بیشتر، شورای روابط عمومی استان را در راستای فعالیت بیشتر که منتهی به ارتقاء شرایط و انعکاس فعالیت مدیران روابط عمومی بشود، یاری کنند.

وی افزود: «ارزیابی عملکرد روابط عمومی‌های استان در سال ۱۳۹۵ بر اساس مستندات ارسالی اداره‌های کل و سازمان‌ها در استان توسط اساتید روابط عمومی و هیئت داوران بررسی و امتیازدهی